

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' maart 1991, 11e jaargang nr. 1

Voorwoord redactie

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' maart 1991, 11e jaargang nr. 1

Bij de voorpagina

Maastrichterweg (Treechterwëg) 2, thans bewoond door de familie Karl Ferenschild.

Voorwoord redactie

Dit is dan weer het eerste nummer van de nieuwe jaargang van Gruvko, ook wel genoemd Grolla. Of zegt u gewoon Gruweles? Ook dan moeten wij u teleurstellen. De enige juiste uitspraak van de naam van onze Stichting en dus ook van ons tijdschrift is: Groles! (Met de "oo" van "Loor good, noonk Zjo, Door voort d'n hoond kook", om maar eens een voorbeeld te noemen.)

De onlangs gehouden wervingsactie heeft bijna 100 nieuwe abonnees opgeleverd. Alle nieuwkomers van harte welkom. U zult geen spijt krijgen van uw f 19,50. (Alle trouwe abonnees van harte bedankt voor hun jarenlange trouw.) Totaal telt ons tijdschrift nu ruim 900 abonnees. ("Ma, beet diér abonnee of los nömmer?")

In deze aflevering vindt u een nieuwe rubriek: Toponiemen. Toponiemen zijn plaatsnamen, streeknamen, straatnamen en dergelijke. We kennen de meeste namen in onze omgeving wel, maar we weten niet altijd wat ze betekenen of waar ze vandaan komen. Deze rubriek zal u op den duur over heel wat toponiemen tekst en uitleg geven. Verder zult u in deze aflevering merken dat de lente inmiddels begonnen is. "Kwakfrosje", "mèijkëve" en andere lenteboden dartelen, vliegen en fluiten vrolijk door de pagina's.

Zaolige Paose,

De redactie

Kwakfrosje vange

Terwyl Bërke ze ma 'n dikke sjpên, dy ze zjus mêt 'nne sjlôf oppe dêur haw kepot gehouwe, aofvêgde (volges hêur versjpelde ze rênge), reep ze op Bërke. "Bryng die sjoon 'ns nao de sjoester. Haaf lappe en op de rése vëur 'n houf môs te zegke. Dich oûch mêt de gesjots."

Trukkoëme veel 'r de dêur ién. "Sjpeckens hêt gezaag, muerge zién ze vêrdig. Hêr zaot zoonder pêkdraod. Dis noon krêg 'r nouwe." 'r Klênde de dêur touw en rôftich trok 'r 't Brook ién oe Zjêf en Nik ién de pool vuur de Sjlicher op 't klejn Brook kwakfrosje goûnge vange. Oonderwêg blêf 'r ién de Manskessjtêg bié de maan oe nao de sjtêg geneump wâor sjtoën en loorde nao de zjwâolbere dy doer de boëvedêur van de pêrdssjtaal oêt en ién vloëge. De fôk kaom op 'm aonloûpe, roek 'ns aon z'n bejn, leep e sjtökske ater Bërke aon, blêf weer sjtoën en loorden 'm nao. Klabatterenterre mêt z'n kloompe vègde hêr de sjtêg aof. 'nne Sjtiêk ién z'n zy, van de meelt wat 'm sjtaok, braach 'm weer ién de gewoene pas. Mêt kaverouge loorde hê nao de keu dy langs de baj op 't Brook sjtoûnge. 'r Kaom neet droêt wiés of dy nao hêum loorde of langs 'm doér. Ater 'nne gèle piépel aon kaom 'r bié de poomp oe Mériejake de gèite wâor aon 't heuje. 'r Blêgkde nao de gèite die truk blêgkde. Zjêf en Nik magkde aon de pool d'n èine krollebedouil nao d'n aandere en sjpêulde wie vuûlekes ién 'n wej. Ze voûnge zich alle dry 'nne kwakfrosj en doege wê 't wydste sjprôung. Bié ekere sjpreunk rolde e gekêks van klaor keendersjtômme uûver 't Brook. De kwakfrosje wâore doedmeuj. Dao woerte dry nouwe gevange. Zjêf laag e sjtekske uûver twie woze. "Noé doén v'r wat vuur 'nne 't hoogste sjprynk." Dê van Zjêf sjprôung opzy oêt, dê van Bërke ateroêt en dê van Nik droonder doer.

Bërke von dat dè van hëum neet genôg kevôk ién haw en voûng zich 'nne nouwe. Ejndelik sjprôung dè vaan Nik uûver 't sjtekske. Of ze nog neet genôg getranseneerd wâore goûnge ze de kwakfrosje mêt e sjtruusjpier opblaoze. Bërke haw ze sjtruusjpier vergëte. Naodat Zjêf al ejnige kwakfrosje van de wêrld haw aofgehoulpe, gaof 'r Bërke 't sjtruusjpier. "Hié, wêls te oûch 'ns blaoze?" Mêt dat Bërke 't sjtruusjpier ién z'nne moond dûijde, begôs Zjêf en Nik te sjôddele van de laach. Zjêf haw 't sjtruusjpier ômgedriejd. Ze magkde apprênsie van zich oonderên aof te dëse meh d'n èine woerd bang van d'n aandere ze gezich. Bërke zat zich, mêt de erm ôm de kneje gesjläoge, oonder 'nne kannedas. Dè zôchde meuj van de weend. Opens 'nne buûk. Nik wâor oëtgeglitsj en laog ién de pool. Gaans oonder de muerj kaom 'r, wie 'n zèiknäote mōsj langs 'nne giével, droët gekroëpe. Z'n gël mêt roej sjtriépe blokkloompe drêve 't eundersteboëve tössje 't greun êndekroos. Wie 'n koo bys vuur 't oonwêr, zoe bysde Nik hëivers. De rûizing tössje Zjêf en Bërke haw zich weer gelaach. Buelekenterre trokke ze langs 't Brook op. "Gaot hëivers sjnôtslémele, d'r mak mêt eur twieje nog mie lêve es de bende van Kertōsj", zaag Mériejake. Zjêf en Bërke vroogte wat de gëitekrissie kosde. Mêt: "Mériejake heb d'r oûch knyn? Daan heb d'r oûch knynskuûtele!", trokke ze wyjer. Oonder aon de Manskessjtêg sjtoûng Zjirra van Fiena ién 't midde van de wêg mêt 'nne êrpel, oe 'r haonevêre ién gesjtoëke haw, ôm zich heen te sjlyngere. Aon ze gezich te zién wâor 'r gruutsjer oppe vère es d'n haon zelf.

Es honger 't deenke van de vos, vuur Bërke wâor 't neet vëul anders: wie 'r boëve aon de sjtêg vérkesmês en ônnesaws roëk, vëgde hër ién eng vitês hëivers. Bié hōn aonkoëme wâor ze ma de sjtaof aon 't aonmāoke. Ze braok d'n èine zjwëgel nao d'n aandere. Biena sjtoûng mêt twie klejn kënnekes, dy van sjêmde mêt d'n doûm ién de moond zich oonderên vas hele, ién 't midde van de kuûke. Ze wâor koëme zegke dat mōjer ién Riékelt doet wâor en dat iegister bié Zjan, de joûngste dochter, get geboëre wâor. "Fôj, dich wōrs oûch al 'nne sjuûteling", zaag ze tiënge Bërke wie dè weer nao boëte trok. "Jao", zaag ze ma, "'t gëit gaw en vuur greuje wie 'nne koosjtert." Naodat

ejndelik de gezêet oonder 't veunkelhou't vlamde, vloeg ze oppe dëur aon. "Noé môt ich gaw zién, want es dè 'n okkâozje kryt, trêk 'r mich weer d'r tössjenoët. Bërke neet mie weg en ôm ziëven oor nao de roezekraans." Biena leep hër nao. "Ich gaon oûch, aanders vëlt mich Zjo dalik, es dè hëivers kōmp, uûver de sjtopkuerf."

Gus

Zoëg

Mèt hëur vëurpuu ién d'n troëg
dao sjtèit ze dan, Ma de zoëg.
Vreutelend tössje sjelle, mèl en broed,
wie brings te aandere al' dy bagke groet?

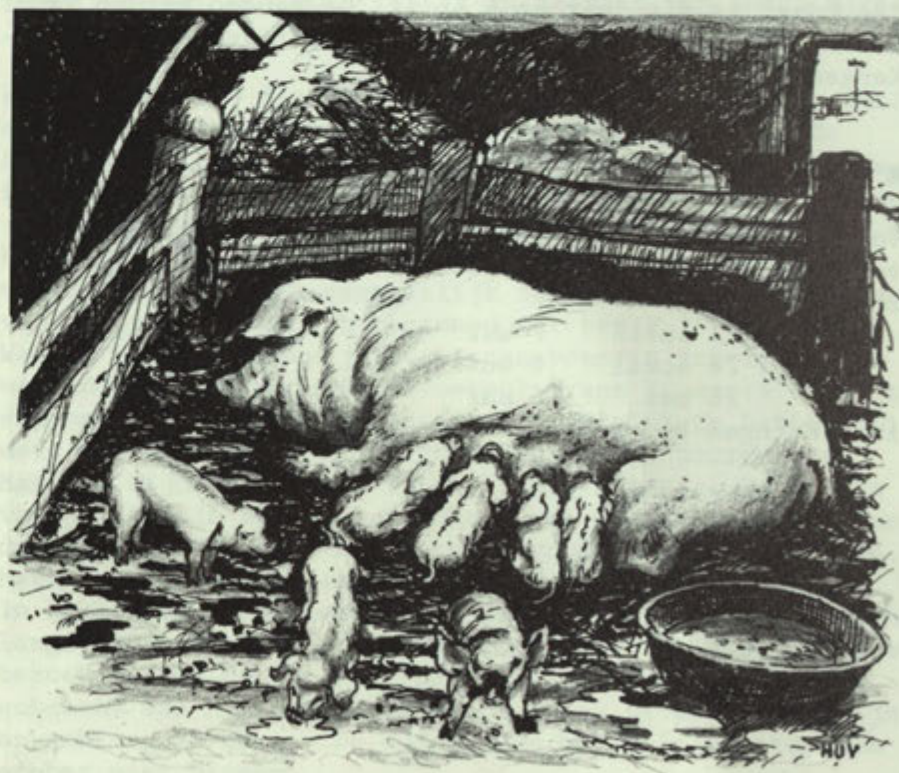
Twelf hèt ze t'rs krège.
D'r wèt, dat hèt aon de bier gelège.
Ze zèt: "Dè hèt mich fleenk gekloet,
ich bring gaans eleng myng bagke groet".

Ich doon niks zoe gèn es ién de pratsj mich trölle
es de bagke zich hön mēugske völle.
Doer vëul te dreinke zién ze hil gaw groet,
meh sjtoën ze eker dāog korter bié d'n doed.

Es ze zich atrèin ién 't sjtruu gèit legke
zalle vëul lùij tiēnge Colla zegke:
"Nog éffe en ze kēnt weer nao de bier"
Zoe gèit dat al jaore, kier op kier.

Daan begênt 't leesje weer opnouw,
vuur mich, Ma Zoëg, de bier z'n vrouw.
Zoe zal dat doer goën tot m'nne doed,
daan bring ich noets mie bagke groet.

Bèr Jaspars (vaan Fik)

Activiteiten agenda

■ Beugelbaan

Het "bugelsezoén" begint op 2e Paasdag. Inlichtingen bij Pim van de Weerdt.

■ Beukdag

De traditionele en zo langzamerhand legendarische "Beukdag" is dit jaar op 6 april. De handen worden vanaf 10 uur uit de mouwen gestoken. Inlichtingen bij Hans Kengen.

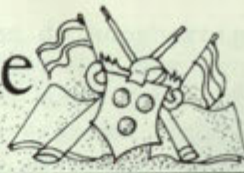
■ Cursus herkennen van vogels

Voorlopig zijn de volgende buitenlessen vastgesteld, te vertrekken vanaf het kerkplein (de data zijn alle zondagen):

7 april	7 uur
28 april	6 uur
26 mei	6 uur

Inlichtingen bij Huub Reumers en Pim van de Weerdt.

Historie

Doodslag in Eckelrade

Het verhaal achter een veldkruis

Halverwege de Linderweg in Eckelrade staat een veldkruis. De daarop aangebrachte tekst luidt: "Bid voor de ziel zaliger Mathieu Wijnands, die alhier op 7 maart 1859 in den ouderdom van 28 jaar eene overwachte dood gestorven is. Hij was geen dronkaard noch godslasteraar. Daarom hopen wij dat hij moge rusten in de naam van Jezus Maria Jozef. Amen."

Wat heeft er op die bewuste dag plaatsgevonden? Het is 7 maart 1859. In Limburg wordt vastenavond gevierd. De Gronsveldse broers Frans en Frits Brouwers besluiten de feestelijkheden in Eckelrade bij te wonen. Samen met hun vriend Felix Bloem begeven ze zich te voet op weg. Ze hebben zich verkleed maar ze zijn niet gemaskerd. (Bij verder lezen is het gemakkelijk dat alle drie de voornamen van de Gronsveldenaren beginnen met een F.)

Waarom willen zij nu juist vastenavond in Eckelrade vieren? Zijn ze op vrijersvoeten? Frans Brouwers schijnt een oogje op het Eckelraadse meisje Narinx te hebben. Dit meisje heeft echter al vriendschap met de boerenzoon Mathieu Wijnands. Frans is kandidaat-notaris. De ouders van het meisje zouden het echter wel mooi vinden als hun dochter een toekomst als notarisvrouw tegemoet zou gaan. Mathieu ziet een en ander met lede ogen aan. In Eckelrade aangekomen maken de Gronsveldenaren een ronde langs kennissen en cafés. Uiteraard gaan ze als eerste op bezoek bij de familie Narinx. Dit bezoek blijft niet onbekend aan Mathieu Wijnands. Mathieu probeert ook zijn opwachting te maken. De ouders van het meisje laten hem echter niet binnen.

Het gerestaureerde en weer beschadigde stenen gedenkkruis aan de Linderweg. De tekst op het kruis is nauwelijks nog te lezen.

Later op de dag bevinden de Gronsveldenaren zich in de woning van Mathijs Brouwers. Ze hebben de hele dag al gemerkt dat zij niet vriendelijk tegemoet getreden worden. Nu weigeren de Eckelraadse jongens zelfs een door hen uitgebrachte toast te beantwoorden. De jeugd van Eckelrade

stoort zich aan de hooghartige houding van het drietal. Zo zouden zij eerder die dag een groet niet hebben beantwoord. Met name Mathieu Wijnands en Lambert Schrijnemakers ergeren zich hieraan. Schrijnemakers laat weten dat, als de Gronsveldenaren geen vriendschap willen sluiten, "zij slaag zullen krijgen". Mathieu verzekert Lambert dat in dat geval op hem gerekend kan worden. Ida (de dochter van Mathijs Brouwers) maakt als goede gastvrouw geen onderscheid tussen de gasten. Zowel de Eckelradenaren als de Gronsveldenaren krijgen bier geserveerd. De wijze waarop zij dat doet stoort Mathieu. "Je moet die uit Gronsveld niet zoveel eer aandoen; want het zijn lappen en gemene kerels." Hij vertrouwt haar toe dat het drietal er vanavond wel eens van langs zou kunnen krijgen. Ida vraagt Mathieu met klem van zijn voornemens af te zien. Het antwoord van Mathieu stelt Ida niet gerust. Bezorgd waarschuwt zij de gebroeders Brouwers en hun vriend voor het gevaar dat zij lopen: "De jonge lui uit Eckelrade zijn niet te spreken over jullie; dit omdat jullie hen niet willen erkennen." Frits reageert nonchalant: "Nee we erkennen ze ook niet en we zijn toch niet bang."

Even voor zeven uur zijn Schrijnemakers en Wijnands het feesten moe. Zij verlaten de woning van Mathijs Brouwers, steken de straat over en gaan het huis van Gilles Claessens binnen. De vastenavondkieren worden uitgetrokken. Vrouw Claessens leent hun een kiel, broek en pet. Een half uur later nemen zij afscheid. De stokken die ze bij het binnentreden van de woning bij zich hadden, nemen zij mee. Zij gaan via de Kerkweg en het voetpad dat door het weiland van Mathijs Brouwers leidt, naar de Linderweg.

De Gronsveldenaren hebben ondertussen ook de woning van Mathijs Brouwers verlaten. Zij bevinden zich in de herberg van Cornelis Brouwers. Daar is ook Willem Narinx (broer van meisje Narinx) aanwezig. De dreigementen van Wijnands en anderen zijn het onderwerp van het gesprek. Willem biedt het drietal aan hen naar huis te vergezellen. Solidair stelt hij: "Wat zij jullie doen, doen ze voor ons." Hooghartig wijst Frits Brouwers het vriendelijke aanbod van de hand. Zijn broer Frans verzoekt Willem zelfs om de jonge lui van Eckelrade er voor te waarschuwen, dat

stoort zich aan de hooghartige houding van het drietal. Zo zouden zij eerder die dag een groet niet hebben beantwoord. Met name Mathieu Wijnands en Lambert Schrijnemakers ergeren zich hieraan. Schrijnemakers laat weten dat, als de Gronsveldenaren geen vriendschap willen sluiten, "zij slaag zullen krijgen". Mathieu verzekert Lambert dat in dat geval op hem gerekend kan worden. Ida (de dochter van Mathijs Brouwers) maakt als goede gastvrouw geen onderscheid tussen de gasten. Zowel de Eckelradenaren als de Gronsveldenaren krijgen bier geserveerd. De wijze waarop zij dat doet stoort Mathieu. "Je moet die uit Gronsveld niet zoveel eer aandoen; want het zijn lappen en gemene kerels." Hij vertrouwt haar toe dat het drietal er vanavond wel eens van langs zou kunnen krijgen. Ida vraagt Mathieu met klem van zijn voornemens af te zien. Het antwoord van Mathieu stelt Ida niet gerust. Bezorgd waarschuwt zij de gebroeders Brouwers en hun vriend voor het gevaar dat zij lopen: "De jonge lui uit Eckelrade zijn niet te spreken over jullie; dit omdat jullie hen niet willen erkennen." Frits reageert nonchalant: "Neen we erkennen ze ook niet en we zijn toch niet bang."

Even voor zeven uur zijn Schrijnemakers en Wijnands het feesten moe. Zij verlaten de woning van Mathijs Brouwers, steken de straat over en gaan het huis van Gilles Claessens binnen. De vastenavondkieren worden uitgetrokken. Vrouw Claessens leent hun een kiel, broek en pet. Een half uur later nemen zij afscheid. De stokken die ze bij het binnentreden van de woning bij zich hadden, nemen zij mee. Zij gaan via de Kerkweg en het voetpad dat door het weiland van Mathijs Brouwers leidt, naar de Linderweg.

De Gronsveldenaren hebben ondertussen ook de woning van Mathijs Brouwers verlaten. Zij bevinden zich in de herberg van Cornelis Brouwers. Daar is ook Willem Narinx (broer van meisje Narinx) aanwezig. De dreigementen van Wijnands en anderen zijn het onderwerp van het gesprek. Willem biedt het drietal aan hen naar huis te vergezellen. Solidair stelt hij: "Wat zij jullie doen, doen ze voor ons." Hooghartig wijst Frits Brouwers het vriendelijke aanbod van de hand. Zijn broer Frans verzoekt Willem zelfs om de jonge lui van Eckelrade er voor te waarschuwen, dat

zij weliswaar geen stokken bij zich hebben maar dat zij wel voorzien zijn van andere wapens. Vervolgens gaan zij op weg richting Gronsveld.

In huize Brouwers blijft een gespannen sfeer hangen. Ene Johan van de Berg verneemt dat Mathieu Wijnands en Lambert Schrijnemakers met onbekende bestemming vertrokken zijn. Johan realiseert zich welke dreigementen beiden tegen de Gronsveldenaren hebben geuit. Vervuld van bange voor gevoelens rent hij, samen met Nicolaas van der Linden, de Linderweg op. Halverwege de Linderweg blijven zij staan. Ze zien de drie verklede Gronsveldenaren achter zich aankomen. Vóór zich horen ze voetstappen. Ze beseffen dat dát waarschijnlijk Wijnands en Schrijnemakers zijn. Zijn Johan en Nicolaas door de angst bevangen? Via een zijweg keren zij terug naar Eckelrade. Johan rechtvaardigt zich tegenover Nicolaas: "Als Wijnands en Schrijnemakers daar zijn is er tóch niets meer aan te doen."

Het vervolg van het verhaal kent twee versies. Als eerste wordt de versie van Felix Bloem weergegeven. Vervolgens die van Lambert Schrijnemakers.

Frans en Frits Brouwers, en Felix Bloem wandelen de Linderweg op. Op enige afstand zien zij een tweetal onbekende personen aankomen. Beiden gebruiken de stokken die ze bij zich hebben als wandelstok. Op het moment dat zij elkaar passeren slaat een van hen, zonder een woord te spreken, Felix op het hoofd. Felix struikelt. Op dat moment voelt hij een tweede slag. De stok treft hem onder het linker oor. Om verdere mishandeling te voorkomen grijpt hij de aanvaller vast. Worstelend rollen zij over de grond. Felix weet de aanvaller stevig tegen de grond te drukken zodat deze hem niet meer kan slaan. Dan komt Frans te hulp. Hij trekt zijn dolk. Felix ziet dat Frans stekende bewegingen maakt in de richting van de aanvaller. Het mes treft doel. De worstelende mannen laten elkaar los en krabbelen op. De nog onbekende aanvaller probeert Felix opnieuw met de stok te slaan. Het lukt Felix echter hem de stok uit de hand te rukken. Op dat moment herkent Felix zijn aanvaller. Het is Mathieu Wijnands. Het gezicht van Mathieu is bebloed. Dan valt Mathieu, zonder een woord te zeggen op de grond. Frans Brouwers heeft zich intussen verwijderd in de richting van de plaats waar Frits Brouwers met de andere aanvaller op de grond aan het

vechten is. Frits roept om hulp. Frans meent te zien dat de aanvaller de keel van zijn slachtoffer dicht knijpt. Frans gebruikt zijn mes nog een keer. Hij steekt tweemaal toe waardoor zijn broer bevrijd wordt. Ook Felix is toegesneld. Zij herkennen nu ook de andere aanvaller: Lambert Schrijnemakers. Lambert ligt uitgeteld met zijn gezicht in het talud van de langs de weg lopende greppel. De Gronsveldenaren lopen vervolgens verder in de richting van Gronsveld.

Onderweg bespreken zij het gebeuren. Frits realiseert zich plots dat hij zijn pijp tijdens de vijandelijkheden heeft verloren. Ook zijn enige van zijn kledingstukken achtergebleven. Ze besluiten daarom terug te keren naar de plaats des onheils. Dit ook omdat ze nieuwsgierig zijn naar de afloop. Daar aangekomen wendt Felix zich tot Lambert Schrijnemakers met de vraag waarom zij hen aangevallen hebben. Lambert reikt hem hierop vriendschappelijk de hand en antwoordt: "Omdat gij ons niet hebt willen erkennen." Hij vervolgt: "Voor mij is het niets, maar mijn kameraad is dood."

Daarop draait het drietal zich om en ze vervolgen hun weg naar Gronsveld. Onderweg vertelt Frans aan Felix dat hij tijdens de vechtpartij gebruik heeft gemaakt van zijn mes. De punt van het steekwapen is tijdens het gevecht afgebroken.

Tot zover de versie van de Gronsveldenaar Felix Bloem. Lambert Schrijnemakers uit Eckelrade ziet het anders: Matieu en Lambert wandelen over de Linderweg richting dorpskern. Zij zien dat de gebroeders Brouwers en Felix Bloem hen tegenmoet komen. Op het moment dat zij elkaar passeren slaakt Mathieu een kreet "Jezus, Maria" en zakt gewond in elkaar. Felix Bloem en Frans Brouwers schoppen Mathieu waar ze hem maar kunnen raken. Lambert haalt met zijn stok uit naar Frits Brouwers en treft hem op een arm. Frits slaat Lambert met een dikke pijp op zijn hoofd. Lambert haalt tot twee maal toe uit naar Frits. Dan grijpen ze elkaar vast en vechtend rollen ze over de grond. Lambert lijkt aan de winnende hand. Frits ligt onder. Hij roept: "Frans kom, en steek hem." Frans voldoet onmiddellijk aan de oproep van zijn broer. Het mes flitst in de richting van Lambert. Lambert moet Frits daarop loslaten. Frits komt overeind en trapt Lambert nog een

paar maal. Lambert blijft uitgeteld liggen. Frans roept triomfantelijk: "Zo, nu zijn ze alle twee dood." Felix Bloem antwoordt: "Laat ze maar liggen." De gebroeders Brouwers en Felix vertrekken vervolgens richting Gronsveld.

Nadat de aanvallers verdwenen zijn, kruipt Lambert naar Mathieu toe. Deze ligt bewegingloos midden op de weg. Om bloedverlies te voorkomen, legt hij het hoofd van Mathieu op zijn knieën. De wonden in het gezicht zijn duidelijk te zien. Terwijl hij zo zit ziet hij de drie Gronsveldenaren terugkeren. Felix Bloem roept uit: "O Jezus, het is Schrijnemakers!" Zonder een woord te zeggen, reikt Lambert uit vriendschap de hand naar Felix, dan gaan de Gronsveldenaren weer op weg. Lambert houdt zich vervolgens met Mathieu bezig. Mathieu stamelt: "Jezus, Maria, het is met mij gedaan." Dan blaast hij zijn laatste adem uit. Lambert Schrijnemakers richt zich op en sleept zich voort naar Eckelrade. Hij bereikt de herberg van Christiaan Bogchums. Hier worden zijn wonden verzorgd. Ook Lambert Brouwers bevindt zich daar. Schrijnemakers verklaart tegen

Lambert Brouwers dat Frans Brouwers hem deze wonden heeft toegebracht. En verder zegt hij: "Ik ben naar de Linderweg gegaan omdat Mathieu Wijnands mij daartoe over heeft gehaald." Mathieu had onderweg gezegd dat de jongens van Gronsveld hem voor de gek hadden willen houden en dat hij nu eens met hen ging "knokken". Later komt Johan van der Berg de herberg binnen. "Ziet gij nu broeder, dat komt ervan. Had maar naar mij geluisterd, dan was dit niet gebeurd." Schrijnemakers antwoordt: "Was Mathieu maar hier, voor mij is het niets; halen jullie Mathieu toch. Hij ligt aan het land van de wethouder en hij is misschien dood." Van der Berg helpt Schrijnemakers overeind en leidt hem naar huis. Onderweg benadrukt Lambert nog dat Mathieu Wijnands de schuld van alles draagt.

Frans Brouwers wordt nog dezelfde nacht aangehouden en door de gemeente-secretaris van Gronsveld verhoord. Hij bekent Mathieu Wijnands met een mes te hebben gestoken terwijl deze op de grond lag.

De volgende dag begeven de leden van het gerecht zich naar de plek des onheils. Zij zien daar verscheurde resten van de vastenavondkledij die een verschrikkelijk contrast vormen met het met bloed en modder bedekte lijk dat geheel doorweekt is door de nachtelijke regen. Het stoffelijk overschot wordt meegenomen om sectie op uit te voeren. Uit het sectie-rapport van de doktoren Tans en Germain blijkt een groot aantal messteken te zijn toegebracht. De dood zou veroorzaakt zijn door drie messteken in de borstholte en de longen.

Frans Brouwers wordt gerechtelijk vervolgd. Hij moet zich verantwoorden voor het Provinciaal Gerechtshof onder leiding van de waarnemend President baron Michiels van Verduynen. Voor zijn rechters ontkent hij dat Mathieu weerloos op de grond lag toen hij door het mes getroffen werd. De rechters hechten echter weinig geloof aan deze verklaring.

De rechtbank acht de volgende feiten afdoende bewezen:

- Lambert Schrijnemakers en Mathieu Wijnands hadden het voornemen om de Gronsveldenaren te mishandelen.
- Wijnands heeft zijn voornemen ten uitvoer gebracht: hij heeft immers Felix Bloem net zijn stok geslagen.
- Er was geen sprake van noodzaak tot zelfverdediging of noodzakelijke verdediging van iemand anders. Immers op het

moment van het toebrengen van de steken hield Felix Mathieu zodanig stevig vast dat deze hem niet meer kon slaan.

Het Gerechtshof verklaart Frans dan ook schuldig aan:

- Het ten opzichte van Mathieu Wijnands plegen van moedwillige doodslag.
- Het moedwillig toebrengen van verwondingen aan Lambert Schrijnemakers.

Het Hof veroordeelt Frans op drie september 1859 toch maar tot één jaar gevangenisstraf. Het Hof acht de doodslag namelijk excuseerbaar: de rechtbank oordeelt dat Frans Brouwers door Mathieu Wijnands was uitgelokt.

Enige toelichting op het gebeuren

Gegevens over Frans Brouwers en Mathieu Wijnands

Frans Brouwers was 23 jaar oud. Hij werd geboren te Heer. Hij woonde in Gronsveld. Zijn vader was notaris. Frans was kandidaat-notaris. Het gebeuren heeft duidelijk een stempel op het verdere leven van Frans gedrukt. Hij heeft na het uitzitten van zijn straf - vol berouw - een kluizenaarsachtig bestaan geleid. Hij is benoemd tot notaris. Hij is ongetrouwd gebleven.

Mathieu Wijnands was 28 jaar, geboren en getogen in Eckelrade. Hij woonde in bij zijn zus en werkte daar op de boerderij. Hij had een stevig postuur. Algemeen bekend was dat je beter geen ruzie met hem kon krijgen. In de omgang stond hij bekend als aardig maar wat agressief.

De aanleiding voor de vechtpartij

Waren de Gronsveldenaren op vrijersvoeten? Uit de stukken valt hierover niets op te maken. In alle verhalen uit de overlevering spelen de amoureuze bedoelingen van de Gronsveldenaren echter een rol. Het meisje Narinx zou de inzet zijn. Het meisje had vriendschap met Mathieu. Frans Brouwers zou een oogje op haar hebben. De ouders van het meisje gaven de voorkeur aan Frans. Een kandidaat-notaris

in de familie zagen zij wel zitten. In die tijd stelde de jeugd van een dorp het niet op prijs als jongeren uit een ander dorp of uit de grote stad verkering probeerden te krijgen met meisjes uit hun dorp. Zeker niet als de verkering ook nog "afgesnoept" werd van een dorpsgenoot. Volgens de op papier neergelegde verklaringen van betrokkenen moet de aanleiding echter gezocht worden in het gebrek aan "erkenning", het niet groeten, het niet voldoende geven van complimenten, het niet toosten, geen vriendschap willen betuigen enzovoorts. Gevoeglijk mag worden aangenomen dat een overmatig alcohol-gebruik door alle partijen ook zijn invloed heeft gehad op de gebeurtenissen van die dag.

Het wapen

In de gerechtelijke stukken wordt gesteld dat de doodslag gepleegd is bij middel van een dolkmes, althans bij middel van een puntig en snijdend werktuig. Ook wordt gemeld dat het dolkmes, dat als wapen gebruikt was, vernietigd danwel onbruikbaar gemaakt moest worden. Vanuit de overlevering wordt verteld dat de misdaad niet met een dolkmes gepleegd is maar met een gewoon pennemesje. Dit zou kunnen verklaren dat de punt van het steekwapen tijdens de vechtpartij af kon breken. Men kan zich echter ook afvragen of het mogelijk is om met een pennemesje iemand verwondingen toe te brengen als die welke de lijkschouwers aantreffen op het stoffelijk overschot van Mathieu.

Het stoffelijk overschot

Verhalen uit de overlevering willen ons doen geloven dat het stoffelijk overschot van Mathieu nog de avond van het gebeuren naar Eckelrade is gebracht. In de gerechtelijke stukken staat echter uitdrukkelijk vermeld dat het lijk de volgende dag nog op de plaats des onheils lag. Dit laatste lijkt mij ook meer voor de hand te liggen. Het is aannemelijk dat men nog 's avonds het stoffelijk overschot van Mathieu heeft gevonden. Het is ook vanzelfsprekend dat de veldwachter gewaarschuwd is. Deze kan bevolen hebben om

het lijk - in het belang van het onderzoek - te laten liggen waar het lag. Men moet bedenken dat er toen nog geen met fototoestellen uitgeruste technische recherche was. Een onderzoek in de duisternis moet in die tijd erg moeilijk zijn geweest.

De lijkschouwing

De lijkschouwing heeft plaatsgevonden in Eckelrade in een woning aan de Dorpsstraat (het huis waar thans loonbedrijf Meys gevestigd is). De lijkschouwing werd uitgevoerd door de artsen Tans en Germain. Er is geen sectie op het stoffelijk overschot verricht. Het verschil tussen sectie en lijkschouwing bestaat hierin, dat bij sectie in het lichaam wordt gesneden terwijl bij lijkschouwing dat niet gebeurt. De lijkschouwers troffen de volgende verwondingen aan:

- 1) Een snijwond van 2,5 centimeter lang, aan en bij de rechter neusvleugel.
- 2) Een snijwond van 2,5 centimeter lang, aan het achterhoofd, doordringend tot aan het panvlies.
- 3) Een oppervlakig halfcirkelvormig wondje met een afhangend huidlapje op de hoek van de rechter onderkaak.
- 4) Een snijwond van 5 centimeter lang, aan de bovenzijde van de borst, ter hoogte van het middelste gedeelte van het linker sleutelbeen, doordringende tussen de eerste en de tweede rib tot ver in het bovenste gedeelte van de linker longtop.
- 5) Een snijwond van 3,5 centimeter lang, aan de linkerzijde van de borst, doordringende tussen de vierde en vijfde rib tot in de linker long, ongeveer 6,7 centimeter diep.
- 6) Een snijwond van 5 centimeter lang, bij het voormiddelste gedeelte van het linkerschouderblad. De wond loopt schuin naar binnen en doorboort het bot tot in de daaronder liggende spier.
- 7) Een snijwond van 1,3 centimeter lang, op de rug, tussen de ruggegraat en de onderste hoek van het linkerschouderblad, slechts doordringend tot in het onderhuidse cellenweefsel.
- 8) Een snijwond, 6,5 centimeter lang, aan de

rechterbovenzijde van de borst, op 23,5 centimeter afstand van het borstbeen, doordringende tussen de derde en de vierde rib tot diep in de rechter bovenste longkwab, waarbij het verenigd been en het kraakbenig gedeelte van de vierde rib doorsneden zijn.

De wonden 4, 5 en 8 kunnen ieder op zich de dood tot gevolg hebben gehad. Het mes kan immers de lichaamsslagader doorgesneden hebben. Ook kan zelfs het hart geraakt zijn. Omdat er geen sectie heeft plaatsgevonden, kan niet vastgesteld worden of dit inderdaad gebeurd is.

De strafmaat

Artikel 304 van het toenmalige wetboek van strafrecht bedreigde de pleger van doodslag met levenslange dwangarbeid. Indien aan de doodslag een ander misdrijf vooraf ging of daarop volgde kon men rekenen op de doodstraf. Volgens artikel 321 was de doodslag verschoonbaar (excuseerbaar) als de dader geprovoceerd werd. Van een dergelijke provocatie was sprake als de tegenpartij gewelddadig was opgetreden. Als de rechter de doodslag verschoonbaar oordeelde dan was de strafbedreiging aanzienlijk minder. De rechter kon dan slechts een gevangenisstraf van minimaal één jaar en maximaal vijf jaar opleggen. De door Frans Brouwers gepleegde doodstraf werd gestraft met een gevangenisstraf van slechts één jaar. De rechters verklaren niet waarom zij kozen voor de laagst mogelijke gevangenisstraf voor een verschoonbare doodslag. Of de gegoede afkomst van de notaris-zoon daar iets mee te maken heeft, laat zich slechts raden. Ook werpt zich de vraag op, of het feit dat de vrouw van de rechter een Gronsveldse was, een rol gespeeld kan hebben bij het bepalen van de strafmaat.

Deze reconstructie is gebaseerd op:

- 1) Het artikel over hetzelfde gebeuren van de hand van Gilles Jaspars, gepubliceerd in "Binding" 1976.
- 2) Interview met P. Sluysmans, gehouden op 1 december 1990

door Gilles Jaspars, 1990.

3) Het verslag van de rechtzitting van het Provinciaal Gerechtshof van drie september 1859.

4) Kranteartikelen, Le Courrier de la Meuse van 10 maart 1859 en 13 maart 1859

5) Opmerkingen van drs. Y. Beekman (arts) en drs. F. Metz (patholoog-anatoom) ten aanzien van de lijkschouwing.

Olav Nilsen, Eckelrade

Van aal en nog get

Mèijkëveve vange

De meikever is een van de insekten die we de laatste jaren nog maar zelden aantreffen. Nu was het massale optreden van de meikever enkele tientallen jaren geleden bepaald geen weldaad. Kever en vooral de larve zijn namelijk geweldige planteneters, die de land- en tuinbouw enorme schade kunnen toebrengen. De "mèijkëveve" dankt zijn naam aan de plotselinge verschijning in de maand mei. Na drie à vier jaar als larve onder de grond geleefd te hebben, verpopt hij zich in het voorjaar en vliegt dan uit in mei.

Vroeger trokken deze snorrende meikevers vooral de aandacht van de jeugd. 's Avonds als de kevers op het licht van de "illentrikse paol" afkwamen, werd er jacht op gemaakt. De gevangen diertjes werden dan samen met enkele blaadjes van de "duünehek" in een "zjwëgelduske" gestopt.

Mèijkëveve ién e zjwëgelduske.

Hield je dit doosje tegen je oor, dan hoorde je een knisperend geluid van de scherpe pootjes tegen het toen nog houten doosje.

De jongens maakten er een sport van de meikever te laten vliegen. Er werd een dun draadje garen aan een van de pootjes vast gemaakt, zodat hij niet weg kon vliegen, waarna een wedstrijd gehouden werd wiens kever het langst in de lucht bleef. Na enkele vluchten kreeg het beestje dan zijn vrijheid terug.

Gelukkig voor die paar kevers die er nog over zijn, heeft de jeugd tegenwoordig genoeg ander speelgoed om zich mee bezig te houden.

Ina van de Weerdt-Roosen

Kên d'r hön nog

Zjo Frambach

"Hij waardeerde het leven als een godsgeschenk en wist er dankbaar van te genieten." Een alinea van het bidprentje van Rijckholtenaar Zjo (Jôp) Frambach. Het was niet zomaar een neergeschreven zin, maar een die een exacte typering vormde van Zjo Frambach. Hij had de grote gave om echt gelukkig te zijn met kleine dingen. Humor was zijn grootste bezit. Hij had altijd de lachers op zijn hand. Of het nu oude mensen of kinderen waren; Zjo kon met iedereen opschieten.

In 1924, een jaar voordat ze in het huwelijk traden, lieten Zjo en Trinet dit "portret" in Maastricht maken.

Zijn voorouders waren geboren en getogen in Rijckholt. Zjo Frambach werd echter op 19 maart 1890 in het Belgische Charneux geboren, waar zijn ouders, Leonard (Léne) Frambach en Catharina Pitors, een hoeve bezaten. Daar hebben zij zich echter nooit gelukkig gevoeld en ze zijn

dan ook naar Rijckholt teruggekeerd. Uit dit huwelijk werden zes kinderen geboren. Drie hiervan stierven heel jong. De overigen waren Leonie (Nie), Pierre (Piet, Pit) en Zjo. Zjo trouwde in 1929 met Juliëtte Paquay (1896-1979) uit Oost-Maarland. Hij trof haar voor het eerst in Eijsden tijdens een kermis. Karakteristiek voor hem was dat hij Juliëtte, uitgerekend in een draaimolen, zijn liefde wist te verklaren. Uit dit huwelijk werden vier kinderen geboren: Leo, Trinette (Roebroeks), Jeanne (Bastin) en Nie (De Wit). Op de lagere school was Zjo een uitblinker. Reden voor het Eijdsense schoolhoofd Van Aubel om er bij Zjo's ouders herhaaldelijk op aan te dringen hem te laten verder leren. Ondanks het toen nog onbekende fenomeen "inspraak" wist Zjo zijn ouders te vermurwen hem boer te laten worden in plaats van onderwijzer. Hij hield van zijn vrijheid. "Tussen vier muren ga ik dood", was zijn standpunt. Een argument dat hij later nog eens zou gebruiken. In de crisisjaren, een onzekere tijd wat inkomsten betrof, drong Juliëtte er bij Zjo op aan een vaste baan te zoeken. Via relaties werd voor Zjo bij de Eijdsense Zinkwit een aantrekkelijke baan gevonden. Op het moment dat alles in kannen en kruiken leek, liet Zjo echter weten: "Tussen vier muren ga ik dood." Behalve zijn boerderij had hij een detailhandelsvergunning voor fruit. Hij handelde zelfs met het buitenland. In de zomermaanden was hij een veel gevraagde plukker. Hij verdiende altijd een paar centen per kilogram meer dan de andere plukkers. De reden was simpel: het door Zjo geplukte fruit behoefde nooit gesorteerd te worden. In zijn manden met kersen trof men nooit blad, hout of rot fruit aan: ze konden rechtstreeks naar de veiling. Had hij een boom geplukt, dan inspecteerde hij hem. Telde hij meer dan tien kersen dan werd de ladder opnieuw gelegd.

Op de markten in de buurt was Zjo een geregelde verschijning. Vlak na de eerste wereldoorlog ging hij vijf keer per week naar de markt in Aken. Samen met zijn broer Pierre organiseerde hij 's avonds een convooi dat soms wel uit 15 karren met groente, fruit en biggen bestond. Ze vertrokken dan rond 23.00 uur om tegen 05.00 uur op de Akense markt te zijn. Na het lossen werd een uur gerust om daarna weer huiswaarts te keren. Terwijl de paarden de hun allang bekende route volgden, deden de voerlui een tukje

±1950. Zjo en Trinet "geknipt" tijdens een bruiloftsfeest in Luik.

Familieportret bij gelegenheid van het zilveren huwelijksfeest in 1950. Achter het jubilerende echtpaar Zjo en Trinet staan v.l.n.r. zoon Leo, de dochters Jeanne (Bastin), Nie (De Wit), Trinet (Roebroeks) en Henk Roebroeks.

op de inmiddels lege karren. Zij moesten 's avonds weer fit zijn voor de volgende ronde. Het was keihard werken voor man en paard, maar het loonde alleszins. Totdat de grote Duitse crisis gevolgd door een recessie, uitbrak. Doordat de Duitse regering miljarden marken uitgaf, zonder dat deze door goud gedekt waren, kelderde de waarde van de mark met een sneltreinvaart. Een krop sla voor 60.000 (!) mark of een big van vijf miljoen mark werd snel een normale zaak. Voor de terugreis vulden Zjo en Pierre kisten en manden, waar eerst de handelswaar ingezeten had, met marken. De klap kwam nadien hard aan. De plotse geldsarnering maakte alle verdiende miljarden marken in een klap waardeloos. Bovendien kostte het Zjo ook nog een vaste klant op de Maastrichter markt. Een vrouw die groente kwam kopen ergerde zich grondig aan haar huilende zoontje. Op de vraag van Zjo wat er mis was, vertelde de vrouw dat de jongen per sé een krentenbol van de bakker wilde hebben. Zij had daarvoor echter geen geld. De twinkeling in Zjo's ogen had voor de vrouw een waarschuwing moeten zijn! Uit een van zijn zakken diepte hij een bankbiljet van 50.000 mark op. "Hier, haal die jongen een krentebol en als er nog wisselgeld is, dan zie ik dat nog wel eens." Een tiental minuten later stond de vrouw met de zielsgelukkige jongen bij Zjo en overhandigde hem het wisselgeld, zijnde acht cent. Zjo lachte eens. "Zo", zei hij, "nu zijn veel mensen tevreden. De jongen met zijn krentenbol, u omdat hij niet meer huilt en ik omdat ik toch nog geld voor een verlopen bankbiljet heb gekregen!" De woedende vrouw heeft nadien nooit meer iets bij Zjo gekocht. Hij had vaker van dit soort practical-jokes voorhanden. Dat ondervond onder andere de Rijckholtse Dominicaan Hupperts. Bij zijn frequente huisbezoeken lustte pater Hupperts graag een jonge jenever. Dit irriteerde Zjo op den duur. Toen Hupperts zich weer voor een huisbezoek aandiende, kreeg hij van Zjo te horen dat de fles jenever leeg was. Of het soms een cognac mocht zijn? Voor de bezoekende priester geen enkel bezwaar. Er moet echter op dat moment iets aan zijn reukorgaan hebben gehaperd. Nadat hij met een fikse teug het glas grotendeels had geleegd proestte hij het weer even hard uit. Ongemerkt had Zjo, op de keldertrap, azijn in plaats van cognac in het glas geschonken. Historisch is

1950. Het toneelstuk over de ter dood veroordeelde marskramer van Rijckholt. In het midden van de foto, v.l.n.r. Bèrke Houben, Zjo, Bèrke Hartman. Vaandeldrager rechts is Bèr Celissen. Links Jeanne Schneiders (Van der Linden) met witte blouse en gebloemde rok.

ook zijn antwoord op de opmerking van zijn overbuurman Zjang Rompelberg (de Rempel) dat ze toch oud werden. "Och Zjang, dat is de enige manier om lang te leven." Zjo was iemand die altijd graag aan iets meedeed. In zijn jongere jaren was hij een verwoed carnavalist die altijd bezig was met het bouwen van wagens. Na zijn huwelijk stopte hij daarmee. Ook was hij een fervent aanhanger van de schutterij, waar zijn vader Léne, kapitein van de rode compagnie was. Opmerkelijk was dat hij zelf nooit mee is opgetrokken. Vermoedelijk omdat Juliëtte dit liever niet had. In 1964, hij was toen bijna 75 jaar oud, voetbalde hij met carnaval nog mee met de Rijckholtse getrouwde mannen tegen het team van de CV de Sjnuffelère. Hij had succes! Bij de daaropvolgende carnavalsoptocht was er ook een wagen met de sportman van het jaar. Gezeten in een luie stoel was Zjo de hoofdpersoon in de carnavalsoptocht. Toen de toenmalige bewoonster van kasteel Rijckholt Antje Inden-Visser in 1949 op het kasteel een toneelspel rond

het verdwenen zilver en de nooit dichtgroeïende hegdoorgang (zie Grueles 10(1990)3) liet opvoeren, behoorde ook Zjo tot de vaste bezetting. Hij speelde zijn rol met overtuiging en genoot er ontzettend veel van.

Carnaval 1964. Zjo, voorzien van een stofbril, in een luie stoel het doel verdedigend. V.l.n.r. Zjêf Curvers, Zjêf Ollislagers, Zjeng Smeets, Louis Klinkenberg, Willy de Wit, Guillaume Schrijnemaekers.

Zjo was in de hele regio bekend door het snijden (castreren) van biggen. Tegen de tijd dat de jonge beren hun mannelijkheid moest worden ontnomen, werd Zjo verwittigd. Aanvankelijk te voet, naderhand per fiets en in het gemotoriseerde tijdperk bij schoonzoon Willy de Wit achter op de scooter, ging hij rond om de biggen te snijden. Voor een toom biggen, ongeacht het aantal, kreeg hij 30 cent. Naderhand werd dit bedrag opgetrokken tot een gulden per toom. Zjo hield erg veel van beesten. Ongeacht welk soort; hij sprak het dier altijd aan met een "dich awwe zondaar". Nooit ging een dier het erf af zonder dat het met wijwater besprenkeld was. Zjo was ook gebedsgenezer. Hij bezat de gave om, zowel bij mens als dier, de pijn weg te nemen. Hij zegende de pijnlijke plekken met zijn trouwring en na een gebed zei hij altijd dat de pijn nog zolang zou aanhouden als ze vóór de zegening geduurd had. Het hielp. Ondanks zijn vage

toezeggingen heeft hij het gebed nooit doorgegeven. Net zoals vele andere gebedsgenezers heeft hij het mee in het graf genomen.

Zjo was tussen 1935 en 1941 raadslid in de toenmalige gemeente Rijckholt. De steeds weer nieuwe, elkaar snel opvolgende voorschriften van de Duitse bezetter, maakten volgens Zjo de gemeenteraad monddood. Uit protest stapte hij uit de raad. (Overigens zou twee jaar nadien de gemeente Rijckholt worden opgeheven en bij Gronsveld gevoegd.) Zjo kon gemakkelijk overweg met brieven. Voor veel mensen was hij de expert bij uitstek als ze een brief aan een officiële instantie geschreven moesten hebben. Brieven aan het Koninklijk Huis waren geen uitzondering. Hij kon ook uitstekend rekenen. Als de kinderen hem wel eens vroegen hoe dat toch kwam, dan luidde steevast zijn uitleg: "Vier kwartjes is gewoon een gulden."

De Snuffelere bij Zjo op bezoek ter gelegenheid van zijn 40-jarige bruiloft. Van rechts naar links: Zjo, Pierre Frambach, Dré Gilissen, Jean Bronckers, Michel Aarts, Willy de Wit.

Zjo en zijn zoon Leo.

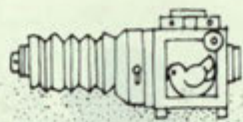
Het kaartspel was zijn grote passie. Reeds lang voor de 2e wereldoorlog ging hij, samen met zijn broer Pierre, elke zondagavond naar Maarland (café Huls) kaarten. Ongeacht het weer gingen zij klokslag 17.00 uur op weg om weer exact om 23.00 uur in Ryckholt terug te zijn. Dat zijn ze blijven doen tot in 1956, toen hun zus Leonie stierf. Na de rouwperiode, destijds duurde die nog altijd een jaar en zes weken, was het kaarten in Maarland definitief afgelopen. Maar het kaarten werd thuis voortgezet. Voordat de vrijers hun tijd aan zijn dochters konden besteden, had Zjo ze al achter de keukentafel geposteerd. De protesten van de dochters werden door Zjo weggewuifd met een: "Och ze hebben toch niets beters te doen." Nadat in café de Molen (Van de Weerdt-Berghmans) een "miezelsconcours" werd gestart, was ook Zjo jarenlang een vaste deelnemer. Zijn kaartploeg bestond meestal uit: Bèr Houten, (Bèr van Trees) Juliën Wolfs en Math van den Boorn (Math van Bèrke). Zjo had dan altijd een extra stoel naast zich staan. Trinette van de Weerdt-Berghmans hield daar rekening mee. Hij had die stoel nodig om er zijn drie pijpen op te leggen. Een koude, afgekoelde pijp smaakte

Zjo met zijn lievelingspaard Flora.

immers veel lekkerder dan een warme. Een glas halfom troonde, meestal onaangeroerd, tussen de pijpen. Werd er niet gemiezd dan kaartte Zjo ook vaak met Zjengske Berghmans en Zjang Aarts. Eerst stierf Zjengske Berghmans. Enkele maanden later Zjang Aarts. "Die gaan me hierboven verraden," vertelde Zjo. "Let maar op, binnen het jaar ben ik ook dood." Zjo had gelijk, want een jaar nadat zijn kaartvriend Zjang Aarts was gestorven, stierf ook hij, op drie oktober 1970.

Pierre Frambach

±1950. V.l.n.r. Ria Hayen (Smets), Sjarel Jaspars, Miet Waber (Nijsten).

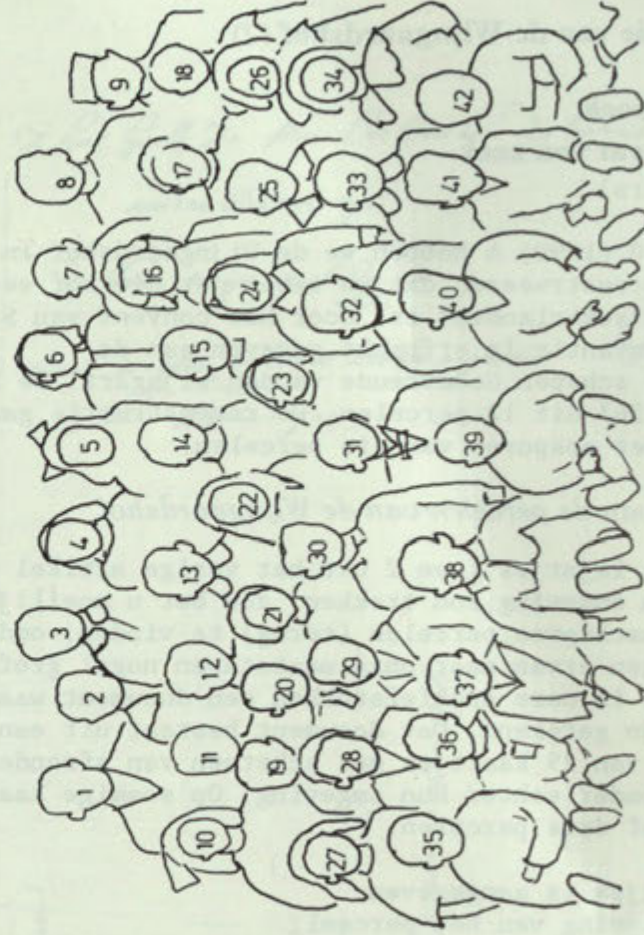
V.l.n.r.: Maj Pieters, Anna Lebens, Lieske Smets, Marie Lebens, Nêtte Goessen.
Kinderen: Bêrke Pieters, Nêtteke Pieters, Armand Smets.

Bij Frênske in Rijckholt. V.l.n.r. Jean Doyen (van Frênske), Nê van de Weerd (Vliegen), Sef Segers, Huub Wolfs, Ternê Berghmans (Van de Weerd) Door van de Weerd (d'n awwen Door), Math van de Weerd.
Gehurkt: Wis Wolfs, Zjêf van de Weerd, Lieske Wolfs (In de Braek), Wil Roosen.

Lagere School Gronsvelt ±1925

1 Meester Bér Bouchoms 2 Jean Houten 3 Zjeng Joskin 4 Fieke Joskin 5 Jës Lardinols 6 Jenny Lacroix 7 Zjén Lacroix 8 Hel-
 lemie Lebens 9 Meester Jennissen 10 Mieke Mingels 11 Liza Houten 12 Liza Houten 13 Zjéun Houten 14 Bertien
 Martin 15 Nét Martin 16 Wis Lebens 17 Marie Lebens 18 Fie Macheels 19 Fönne Houten 20 Zjeng Goessen 21 Wis Houten
 22 Maria Martin 23 Jeanne Martin 24 Bep Martin 25 ? 26 Corry Macheels 27 Fien Meijis 28 Zjeng Meijis 29 Hellemie Joskin 30
 Frans Joskin 31 Frans Martin 32 Zjeng Martin 33 Zjéf Houten 34 Maria Macheels 35 Zjéun Mingels 36 Zjéun Lahaye 37 Bér
 Joskin 38 Zjirra Kempener 39 Piet Janssen 40 Zjéf Janssen 41 Colla Jacobs 42 Zjengske Kenis.

Archeologie

Reconstructie van de Wijngaardshof (2)

Loek in the boek en you find wat you zoek

(Gerard Segers)

In Grueles 10 (1990) 4 hebben we de Wijngaardshof in zoverre gereconstrueerd, dat we weten dat die hof een verzameling "ackerlandts" is, door het convent van Sinnich in eerste instantie in erfpacht gegeven aan de Maastrichtse schepen Godtvreude vanden Wijngart. De hof bestond in 1363 uit 12 percelen. De reconstructie gaat nu verder met het opsporen van die percelen.

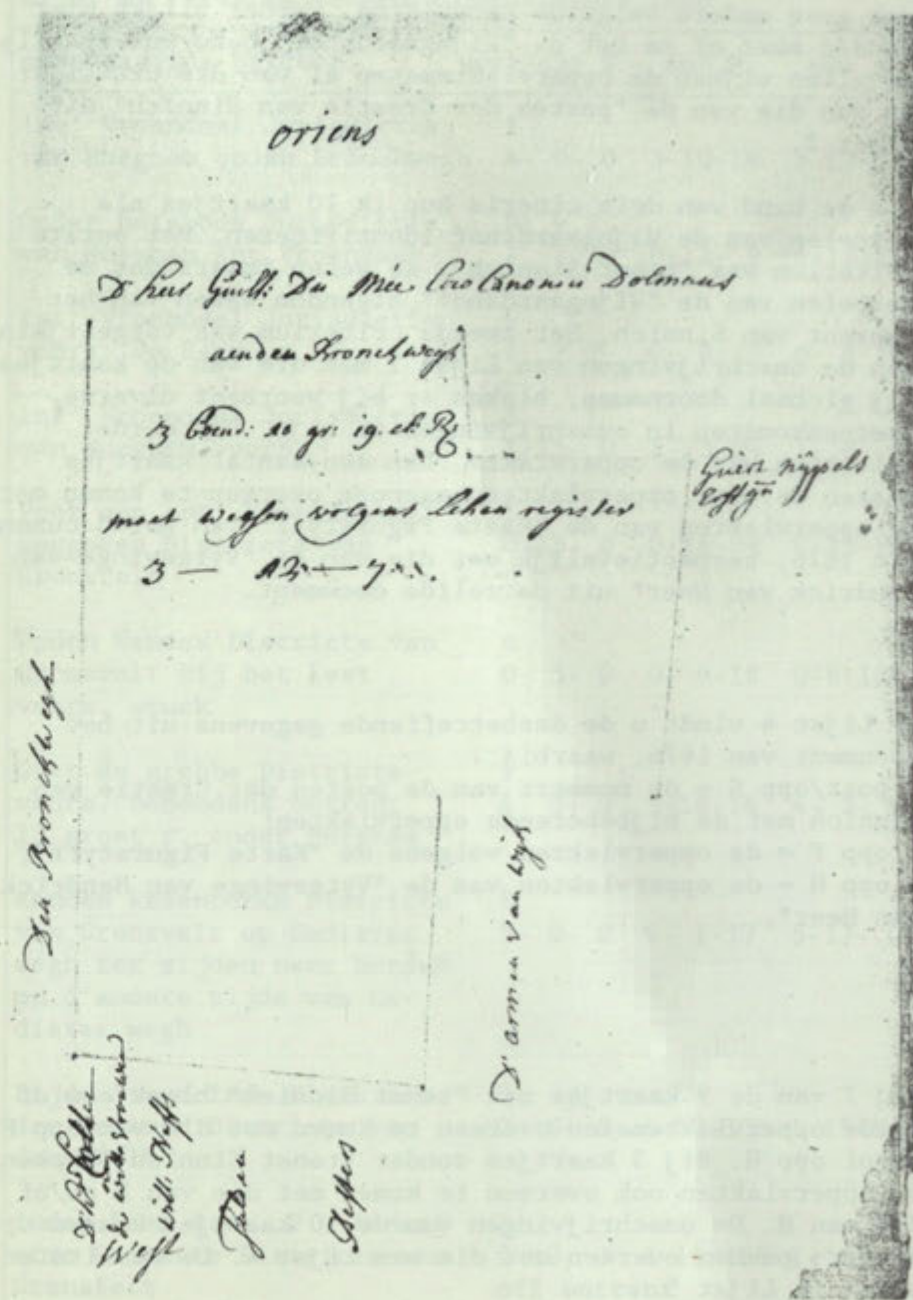
De kaartjes van de percelen van de Wijngaardshof

Als u met de lijstjes 1 en 2 uit het vorige artikel door Gronsveld en omgeving zou trekken, zou het u moeilijk vallen de omschreven percelen (terug) te vinden, omdat de omschrijvingen ervan naar onze maatstaven nogal grof zijn. Er is echter in onze archiefstukken een document waarin percelen zijn getekend. Dat document bestaat uit een verzameling van 29 kaartjes met schetsen van afzonderlijke percelen, zonder echter hun omgeving. Op sommige kaartjes staan twee of drie percelen.

Bij de kaartjes is aangegeven:

- de omschrijving van het perceel;
- meestal twee oppervlaktetmaten in bunder - grote roeden - kleine roeden;
- in een enkel geval de aangrenzende eigenaren ("reijgenoten");
- in 9 gevallen de aanduiding "tenet Sinnich" (eigenaar Sinnich);
- in sommige gevallen de oost-richting ("oriëntatie").

Kaartje "aen den Bronckwegh" (perceel 1).

De kaartjes zijn niet gedateerd en niet genummerd. Er is ook geen andere volgorde-aanduiding. Verder blijkt niet zonder meer of ze tot de "Wijngaardshof" behoren. In alle gevallen wijken de oppervlaktematen af van die uit Lijst 1 en van die van de "posten der Creatie van Sinnich" uit Lijst 2.

Aan de hand van drie criteria kon ik 10 kaartjes als percelen van de Wijngaardshof identificeren. Het eerste criterium was "tenet Sinnich". We weten immers dat de percelen van de "Wijngaardshof" eigendom waren van het convent van Sinnich. Het tweede criterium was vergelijking van de omschrijvingen van Lijst 2 met die van de kaartjes. Bij globaal doornemen, bleken er bij voorbaat diverse overeenkomsten in omschrijvingen te zijn. Het derde criterium was de oppervlakte. Van een aantal kaartjes bleken de twee oppervlakten nagenoeg overeen te komen met de oppervlakten van de "Karte Figuratyff" van het document uit 1676, respectievelijk met die van de "Vytgevinge van Hendrick van Heer" uit datzelfde document.

In Lijst 4 vindt u de desbetreffende gegevens uit het document van 1676, waarbij:

- post/opp S = de nummers van de posten der Creatie van Sinnich met de bijbehorende oppervlakten;
- opp F = de oppervlakten volgens de "Karte Figuratyff";
- opp H = de oppervlakten van de "Vytgevinge van Hendrick van Heer".

Bij 7 van de 9 kaartjes met "tenet Sinnich" bleek een of beide oppervlaktematen overeen te komen met die van opp F en/of opp H. Bij 3 kaartjes zonder "tenet Sinnich" bleken de oppervlakten ook overeen te komen met die van F en/of die van H. De omschrijvingen van de 10 kaartjes kwamen op diverse punten overeen met die van Lijst 4. De resultaten staan in Lijst 5.

Lijst 4. Parcelen vanden Wijngartshoff 1676

omschrijving perceel	post/opp S	opp F	opp H
Int' Vroendael Jurisdictie van Hueghem opden Bronckwegh	1 4- 0- 0	3-10-19	3-12- 7
Onder Hotsboom Jurisdictie van Hueghem int Vroendael	Dl.v.2 - - -	0-12- 9	0-11-11
int' Vroendael Jurisdictie voors: De Eege	- - - -	0- 8- 5	0- 8-7½
int' Vroendael Jurisdictie van Hueghem voors.	3 1-15- 0	1-13-4½	1-16- 4
Voor aen opt' Vroendaels-weegskén Districte van Gronsfelt	5 0-15- 0	0-16-8½	0-15-14
Opden Venaes Districte van Gronsvelt bij het lest voors. stuck	6 0- 5- 0	0- 4-18	0-6-12½
Over de grebbe Districte voors. behoudens ontrent 12 groet r. onder Hueghem	7 4- 0- 0	3-18-14	4- 3- 9
Aenden Resenberch Districte van Gronsvelt op Cadierer wegh ter sijden naer Norden op d'andere zijde van Cadierer wegh	8 5- 0- 0	6- 1-17	5-17- 0
Bijde Steyn inde Slack aenden Resemer Districte van Gronsfelt	9 2- 0- 0	1-17-13½	1-19-16
Inden Camp aen ..?... bannet ofte Gemeente Districte van Gronsfelt	11 2- 0- 0	1-14-10½	1-15- 7 off ontrent

Lijst 5. 10 kaartjes van de Wijngaardshof				
nr	omschrijving op kaartje	maat 1 (opp F)	maat 2 (opp H)	tenet
1	aenden Bronckweg	3-10-19	3-12- 7	-
2a	in de Coul onder HotsBoom	0-12- 9	0-11-11	-
2b	D'Eege int vroendal	0- 8- 5	0- 8-7½	Sinnich
3	aent eijnde van vroendals wegh	1-13-4½	1-16-14	Sinnich
4	-	-	-	-
5	langs vroendals wegh op fenas voetpatjen	0-16-8½	0-15-14½	Sinnich
6	op fenas	0- 4-18	0- 6-12½	Sinnich
7	genaemt de vier boender	3-18-14	4- 3- 9	Sinnich
8	aen beide zijden van Kererwegh	5-19-2		Sinnich
9	aende Heugemer bembden oft resemer	1-17-13½	-	Sinnich
10	-	-	-	-
11	inden nieuwen Banent	-	1-15- 7	-

We zien in Lijst 5:

- waar de kaartjes twee maten hebben, komt de eerste maat overeen met die van F, de tweede maat met die van H (de oppervlakte van 5 verschilt ½ kl. roede met die van H);
- de maat van 9 is die van F, de maat van 11 is die van H;
- door perceel 8 loopt op het kaartje een weg, Kererwegh. (Lijst 4 geeft hier Cadierer wegh). De oppervlakten boven en onder de weg worden afzonderlijk aangegeven. Boven: 3-6-3; onder: 2-15-14. Optelling levert: 6-1-17 Die oppervlakte zelf staat niet op het kaartje. 6-1-17 is echter wel de maat van F. De maat 5-19-2, die wel op het kaartje staat, is totaal vreemd.

We mogen aannemen dat de 10 kaartjes wel degelijk de desbetreffende percelen van de Wijngaardshof weergeven. De nummering van lijst 5, parallel aan die van de andere lijsten, mogen we dan ook als terecht beschouwen.

We missen echter ook bij de kaartjes twee percelen van 1363 (perceel 4 en perceel 10). We hebben daarvan geen oppervlakte, dan die volgens de akten uit 1363. Die oppervlakten komen echter op geen van de resterende kaartjes voor.

Wel zijn er nog twee kaartjes met de aanduiding "tenet Sinnich". Ze staan in Lijst 6. De omschrijvingen van die twee percelen kennen we ook vandaag nog: "swaene boender" en "op den panhoff". Vooralsnog zijn het echter met betrekking tot de Wijngaardshof twee raadselachtige percelen. Hun oppervlakten zijn niet zodanig dat ze duidelijk perceel 4 of 10 zijn, hoewel dit niet uitgesloten is, want er zijn in de andere stukken ook grote maatafwijkingen met die van 1363 te constateren. Maar ook de omschrijving op de kaartjes is niet zodanig dat identificatie met de beide ontbrekende stukken 4 en 10 voor de hand ligt. Ik heb de namen "den schilt" (perceel 4 uit 1363), "bij Grimarts hoeft" (perceel 10 uit 1363), "swaene boender" en "op den panhoff" in geen combinatie, met elkaar in verband kunnen brengen.

Voorlopig kunnen we constateren:

- We hebben 2 stukken Wijngaardshof uit 1363 te weinig.
- We hebben de hele Wijngaardshof uit 1676 compleet.
- We hebben 2 kaartjes "tenet Sinnich" te veel.

Lijst 6. Overige kaartjes met tenet Sinnich			
nr	omschrijving	maat 1	maat 2
12	swaene boender	0-19- 9½	1-3- 3
13	op den panhoff	1- 5-16½	1-6-11½

De kaart uit het archief van Törring-Jettenbach

De laatste fase van onze reconstructie is het terug vinden van de afzonderlijke kaartjes op een kadasterkaart of een andere kaart waarop alle percelen rond Gronsveld staan ingetekend. Zowel het een als het ander is voorhanden. Laten we beginnen met "het ander". Grueles beschikt over twee kaarten van Gronsveld en omringende landerijen, afkomstig uit het archief van Törring-Jettenbach te München. De ene is een fotocopie van "district Gronsveld", de andere is een fotocollage (samenstelling van verschillende foto's) van zowel "district Gronsveld" als een gedeelte van "jurisdictie Heugem". Het gebied van de collagekaart omvat ook het gebied van de fotocopie. De kaarten dateren van rond 1780 (een meer precieze datering komt straks). Op de kaarten staan alle percelen rond Gronsveld, genummerd en voorzien van de naam van de toenmalige eigenaar.

Na enig puzzelwerk konden de kaartjes van Lijst 4 en 6 ingepast worden in de collagekaart. In Lijst 7 zijn de kaartjes opgenomen met nummer en eigenaar volgens de collagekaart. Op die kaart komen niet méér percelen voor met de aanduiding "Zinnich" dan in Lijst 7 vermeld zijn. Daarmee is de ligging van 10 percelen van de Wijngaardshof in principe volledig bekend.

Van perceel 7 "de vier boender" ligt een gedeelte in de "jurisdictie van Hueghem" en een gedeelte in "districte van Gronsfeld". In het document van 1676 vinden we daarover: "Over de grebbe Districte voors. (= Gronsveld) behoudens ontrent 12 groet r onder Hueghem". Op de collagekaart zijn die beide stukken apart genummerd.

Perceel 12 is niet op de collagekaart te vinden. Het "swaene boender" ligt (ook vandaag nog) aan het einde van Sint-Amandusweg. Toch is er op de collagekaart in die buurt geen perceel te vinden met de aanduiding "Zijnnich". Ook is er geen perceel waarvan de vorm duidelijk overeen komt met die van het kaartje.

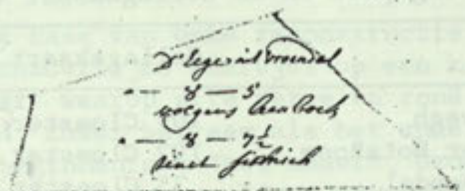
Lijst 7. Kaartjes ingepast in de collagekaart van 1780

nr	kaartjes	Collagekaart 1780
1	aenden Bronckwegh	109 Cloester Zijnnich
2a	inde Coul onder HotsBoom	192 Cloester Zijnnich
2b	D'Eege int vroendal	33 Cloester Zijnnich
3	aent eijnde van vroendals wegh	64 Cloester Zijnnich
4	-	
5	langs vroendals wegh op fenas voetpatjen	69 Cloester Zijnnich
6	op fenas	86 Cloester Zijnnich
7	de vier boender (Gronsveld) (Heugem)	43 Cloester Zijnnich 54 Cloester Zijnnich
8	aen beijde zijden van Kerer-wegh	13 Cloester Zijnnich
9	aende heugemer bembden oft resemer	44 Stift Zinnich
10	-	
11	inden nieuwen Banent	? Het Stift Zinnich

12	swaene boender	niet terug gevonden
13	op den panhoff	45 Zijnnich

Wat betreft de ouderdom van de "kaartjes" ten opzichte van de collagekaart van Törring-Jettenbach, is het nagenoeg zeker dat de "kaartjes" enige jaren ouder zijn. Op een van de kaartjes (niet van de Wijngaardshof) staat als eigenaar vermeld: "D'heer Drossard Lebens". Op een ander: "Hr Drossard Lebens". Op de collagekaart vinden we met betrekking tot de eigendommen van Lebens nagenoeg steeds de vermelding: "Drossard Lebens weduwe". Dat betekent dat Drossard Lebens nog in leven was toen de "kaartjes" getekend werden, en dat hij overleden was toen de collagekaart van Törring-Jettenbach werd gemaakt. Drossard (=rentmeester) Jan Frans Lebens, die in 1778 majoor der Schutterij was, overleed in 1782. De collagekaart is dus van ná 1782.

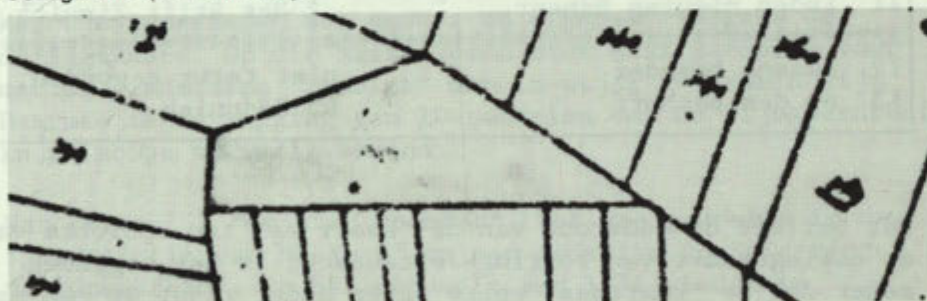
4x perceel 2b: "D'Eege int vroendal".

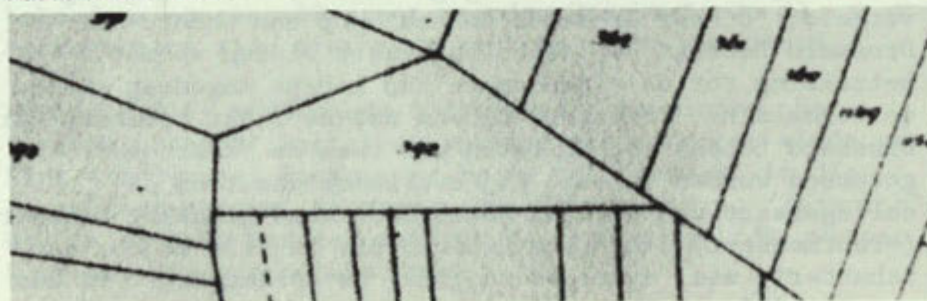
Kaartje (vlak vóór 1782).

Collagekaart (vlak ná 1782).

Kadasterkaart 1842.

Kadasterkaart 1941.

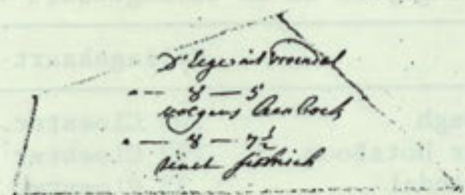
Lijst 7. Kaartjes ingepast in de collagekaart van 1780

nr kaartjes		Collagekaart 1780
1	aenden Bronckwegh	109 Cloester Zijnnich
2a	inde Coul onder HotsBoom	192 Cloester Zijnnich
2b	D'Eege int vroendal	33 Cloester Zijnnich
3	aent eijnde van vroendals wegh	64 Cloester Zijnnich
4	-	
5	langs vroendals wegh op fenas voetpatjen	69 Cloester Zijnnich
6	op fenas	86 Cloester Zijnnich
7	de vier boender (Gronsveld) (Heugem)	43 Cloester Zijnnich 54 Cloester Zijnnich
8	aen beijde zijden van Kererwegh	13 Cloester Zijnnich
9	aende heugemer bembden oft resemer	44 Stift Zinnich
10	-	
11	inden nieuwen Banent	? Het Stift Zinnich

12	swaene boender	niet terug gevonden
13	op den panhoff	45 Zijnnich

Wat betreft de ouderdom van de "kaartjes" ten opzichte van de collagekaart van Törring-Jettenbach, is het nagenoeg zeker dat de "kaartjes" enige jaren ouder zijn. Op een van de kaartjes (niet van de Wijngaardshof) staat als eigenaar vermeld: "D'heer Drossard Lebens". Op een ander: "Hr Drossard Lebens". Op de collagekaart vinden we met betrekking tot de eigendommen van Lebens nagenoeg steeds de vermelding: "Drossard Lebens weduwe". Dat betekent dat Drossard Lebens nog in leven was toen de "kaartjes" getekend werden, en dat hij overleden was toen de collagekaart van Törring-Jettenbach werd gemaakt. Drossard (=rentmeester) Jan Frans Lebens, die in 1778 majoor der Schutterij was, overleed in 1782. De collagekaart is dus van ná 1782.

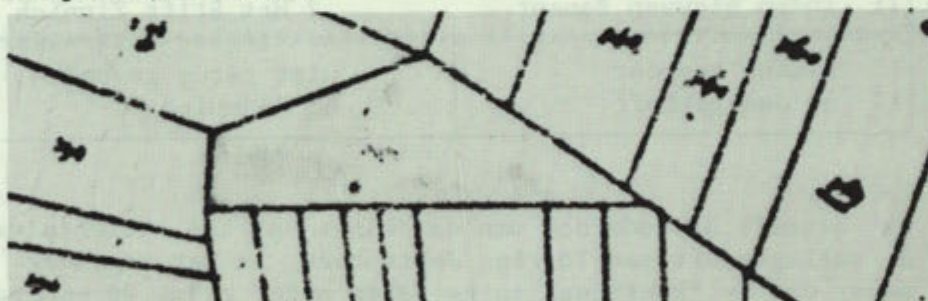
4x perceel 2b: "D'Eege int vroendal".

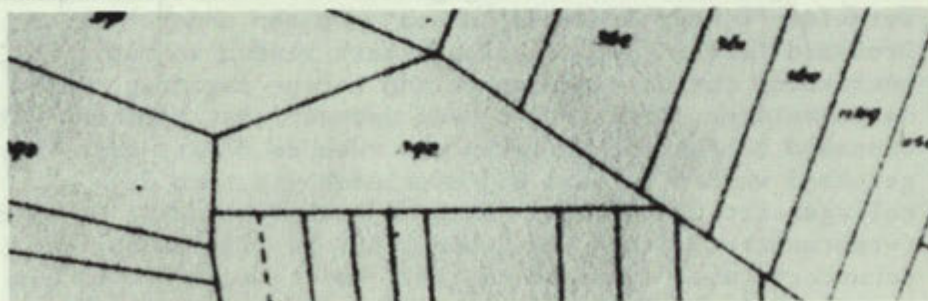
Kaartje (vlak vóór 1782).

Collagekaart (vlak ná 1782).

Kadasterkaart 1842.

Kadasterkaart 1941.

De Wijngaardshof anno nu

Bestaan de percelen anno 1991 nog? Ik beschik over kadasterkaarten uit 1842 en over soortgelijke kaarten uit 1941. De structuur van de percelen rond Gronsveld is op beide verzamelingen kaarten nagenoeg gelijk aan die van de collagekaart van Törring-Jettenbach. Er is in die 200 jaar nauwelijks iets veranderd. De grootste verandering is nog de spoorlijn die dwars door de "Resemer" loopt, dwars door perceel 9 van de Wijngaardshof, waar nu Vinkenslag ligt. (Als we letten op de authentieke benaming van dat gebied, had dat dus beter "Resemer" kunnen heten.)

Perceel 11 bestond in 1941 ook als perceel niet meer. Het lag aan de noordkant van waar nu de Stationsstraat onder de autoweg door gaat.

Perceel 13, waarvan het weliswaar niet zeker is dat het tot de Wijngaardshof behoort, is de "wej van Kips", waarop we met de wichelroede hebben rondgelopen.

Oostelijk van de Rijksweg is er volgens de kadasterkaarten van 1842 en 1941 nauwelijks iets veranderd. Voor de ligging van de percelen van de Wijngaardshof ten oosten van de Rijksweg, zie afbeelding op pagina 50.

Als laatste stap van de reconstructie heb ik geprobeerd "een voet te zetten" op De Eege (perceel 2b), in 1444 ook "De Krommen Morgen" genoemd. Het was teleurstellend te constateren dat het perceel, op het zuidelijkste puntje na, waar de tractoren niet in het hoekje kunnen komen, niet meer als zodanig bestaat: opgegaan in zijn omgeving, één groot maisveld. Ook de andere percelen zijn vandaag nauwelijks meer als zodanig te vinden. De grootschaligheid van landbouw en fruitteelt heeft de perceelgrenzen weggevaagd. Ik weet niet wat de wegenbouw, stads-, dorpsuitbreiding en schaalvergroting in de landbouw of fruitteelt nog meer voor ons in petto hebben, maar het betekent in ieder geval dat een letterlijk eeuwenoude percelenstructuur (Er is immers al sprake van in 1363, en hoe lang eerder zouden die percelen al hebben bestaan?) in luttele jaren is verdwenen.

De percelen van de Wijngaardshof in 't Vroendel, ingetekend in de kadasterkaart van 1941. De stippellijnen (in 2a, 6, 7) geven perceelgrenzen aan die in 1941 al niet meer bestonden.

Wat is de "Wijngaardshof"?

Wat hebben we nu gevonden? Voordat we die vraag beantwoorden, moeten we de vraag stellen: "Wat hebben we eigenlijk gezocht?" Veel mensen in Gronsvelt kennen de Wijngaardshof, of hebben er wel eens van gehoord. Vaak wordt die naam samen gebruikt met "Velthof", "Venushof" en "Panhof". Daarbij wordt dan gedacht aan (wellicht of misschien) een Romeinse hoeve, een wijngaard, of beide. We hebben met de wichelroede gezocht naar de restanten van een hoeve, wellicht of misschien een Romeinse, en we hoopten van daaruit een (Romeinse) wijngaard te vinden. Die zoektocht heeft geen resultaat opgeleverd.

Wat hebben we gevonden? Uit de archiefstukken blijkt dat er wel degelijk een "Wijngaardshof" geweest is. Die hof was een verzameling van percelen, eigendom van het klooster van Sinnich, in ieder geval in 1363 verpacht aan Godtvreude vanden Wijngart. Uit de collagekaart blijkt dat die percelen rond 1750 nog steeds eigendom van het klooster van Sinnich waren. (In de archiefstukken zijn nog rekeningen van betaalde pachten tot 1700.) Die percelen betreffen geen wijngaard, maar "Ackerlandts", en danken hun naam aan de pachter, Godtvreude vanden Wijngart. De naam "Wijngaardshof" (ook "hof vanden Wijngaard") is later gebruikt ook wel voor landerijen waarin het oorspronkelijke leengoed van Godtvreude, of een belangrijk deel daarvan, was ondergebracht. Er is in de archiefstukken nergens sprake van een hoeve in de betekenis van gebouw.

Kortom, de "Wijngaardshof" zoals die naam in de volksmond bekend is, was geen wijngaard, geen hoeve (gebouw) en ook geen Romeinse villa.

Dit betekent overigens niet dat er in Gronsvelt geen Romeinse hoeven of wijngaarden zouden zijn geweest. In 1625 liet Justus-Maximiliaan van Bronckhorst een wijngaard aanleggen aan de Riessenberg, ook Wijngaardsberg genoemd. Bovendien is er een wijngaard geweest ten westen van het kasteel van Gronsvelt, blijkens de akte van 1444 waarin de hof van Hendrick van Heer in erfpacht wordt gegeven aan

Johan Mour: "Florens hoff vanden Wijngart" genoemd. In diezelfde akte is er ook sprake van: "Floreijsberch vanden wijngart" en "op genen wijngart". In de drie laatste gevallen betreft het verschillende percelen, niet behorend tot de "Wijngaardshof".

Er bestaat nu echter plotseling wel een toponiemen-probleem (toponiemen zijn plaatsnamen): hebben "Wijngaardsberg", "Wiégerswègske" en "Wijngaardsvoetpad" nu met "wijnbouw" te maken of met de "Wijngaardshof"? Dat ze met wijnbouw te maken hebben, zoals steeds is aangenomen, is niet langer meer vanzelfsprekend. Want de Wijngaardsberg grenst aan het grootste perceel van de Wijngaardshof (perceel 8), het Wiégerswègske loopt langs perceel 9 van de Wijngaardshof en het Wijngaardsvoetpad loopt langs perceel 11 van diezelfde hof. En die hof, dat weten we nu, heeft niets met wijnbouw te maken.

Piet van Caldenborgh

Natuur

Lenteboden

"Eén zwaluw maakt nog geen zomer."

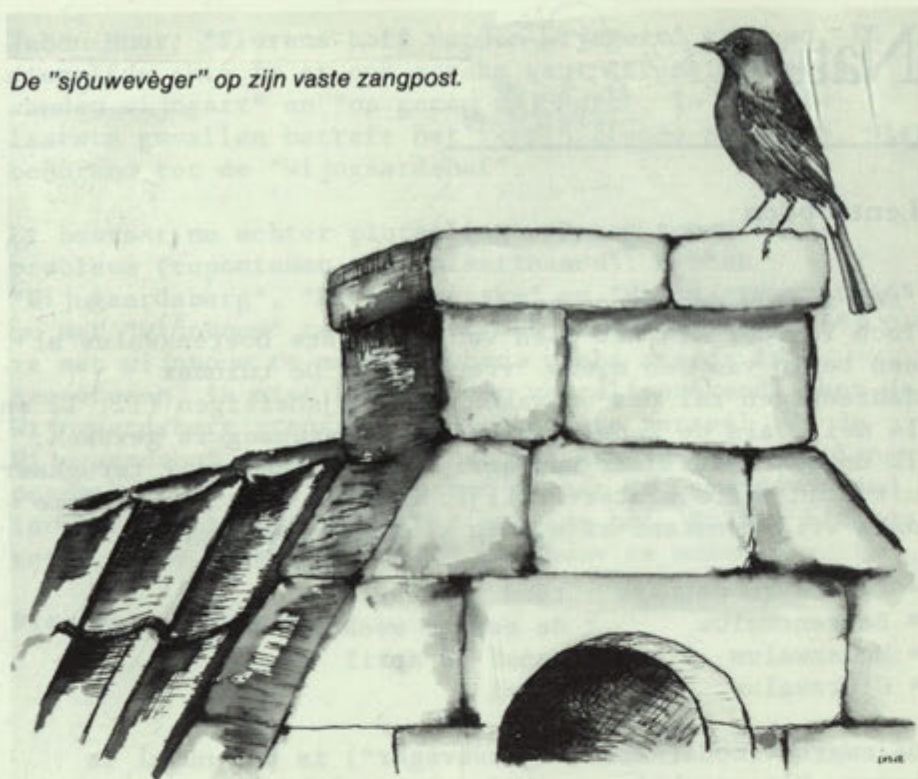
Toch is voor mij het zien van de eerste boerenzwaluw al een begin van een nieuw "vreugjaor". De tuinder daarentegen zal pas ontwaken na de ijsheiligen (12, 13 en 14 mei), als de kans op nachtvorst nagenoeg is geweken. Ik noteer ieder jaar wanneer een bepaalde vogel terugkeert uit zijn verre winterverblijf. Hierbij valt op dat deze data vrij constant zijn. Een kleine opsomming:

- * Zwarte roodstaart : rond 15 maart
- * Boerenzwaluw : de eerste week van april
- * Huiszwaluw : vanaf 18 april
- * Gierzwaluw : 1 mei

De zwarte roodstaart ("sjôuwevèger") is dus nu al te horen. Dit prachtig vogeltje zingt al heel vroeg in de ochtend een snel liedje met een eigenaardig, krassend slot, altijd vanaf een dakpunt een schuur of een schoorsteen van een woonhuis. Aan zijn roetzwarte kleur (mannetje) en het veelvuldig vertoeven op schoorstenen, dankt de "sjôuweveger" zijn dialectnaam. Zeer opvallend is verder de voortdurend trillende, rode staart, die vooral bij het wegvliegen goed opvalt. Hij broedt in holten en gaten van oude huizen en boerderijen, en wel tot drie maal per jaar toe.

Nu even terug naar de "zjwëlberkes". De boerenzwaluw overwintert voorbij de evenaar, in zuidelijk Afrika. Na een lange tocht vol gevaren (onder andere overtocht van de Sahel en de karabijnen in Sicilië) keert hij steeds terug naar zijn vertrouwde stal, loods of zolder. Hij broedt altijd "binnen", in tegenstelling tot de huiszwaluw die zijn nest buitenshuis onder de dakranden maakt. Door wijzigingen in bestemming van vele boerderijen in

De "sjôuwevèger" op zijn vaste zangpost.

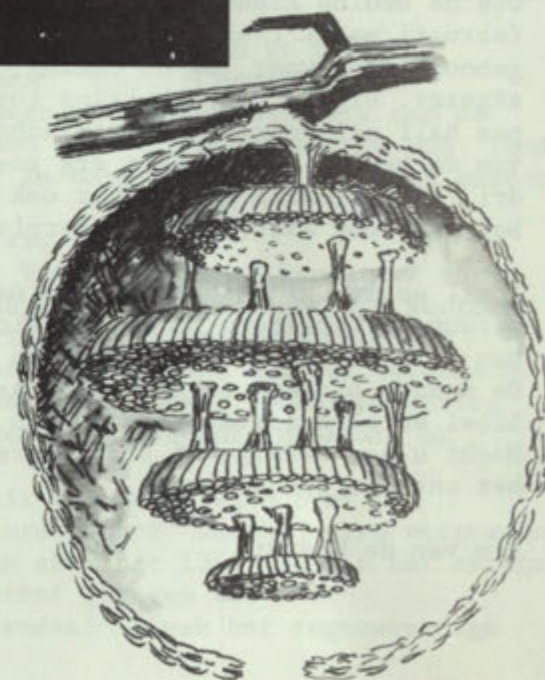

Gronsveld en Rijckholt, zijn helaas veel geschikte nestplaatsen verloren gegaan. Heeft u een stal of schuur, zet de deur dan eens op een kier, en met een beetje geluk kunt u genieten van een "luchtacrobaat", een "lentebode bij uitstek" en volgens de iets oudere dorpsgenoten van een "geluksbrenger".

Niet alleen bij de vogels maar ook bij de insekten zijn er "vroegse vogels". De vroegste insekten hebben altijd als volwassen exemplaar overwinterd. Het toekomstige insekt dat als ei of larve overwintert, heeft al de echte warme voorjaarszon nodig voor zijn ontwikkeling.

's Winters zien we op zolder of op een ander rustig plekje in huis, soms een trage superdikke wesp. We moeten ons dan realiseren dat dit exemplaar de enige overlevende is van een groot wespenvolk. Het is namelijk de koningin, die

Wespennest.

Doorsnede wespennest.

hoogzwanger is en in haar eentje een nieuwe staat moet vormen. Wanneer de temperatuur buiten boven de tien graden stijgt, begint zij te bouwen aan haar prachtige etagenest (zie foto en tekening). Eind april, begin mei is het nieuwe volk weer op oorlogssterkte en worden de op bestuiving wachtende bloemen massaal bezocht.

Ook in de plantenwereld kennen we echte lenteboden. Op de eerste plaats natuurlijk de bolgewassen als narcissen, krokussen en sneeuwkllokjes. Die zijn er extra vroeg bij omdat ze profiteren van het reservevoedsel dat ze in hun bol hebben opgeslagen.

Ook in het Savelsbos zien we al heel vroeg in het voorjaar diverse bloemen in volle bloei. We denken dan natuurlijk aan soorten als speenkruid, bosanemoon, hondsdrif, maarts viooltje en maagdenpalm. Deze bodemplanten moeten wel haast maken, want wanneer in de meimaand alle bomen in blad staan, krijgen ze te weinig zonlicht om te kunnen bloeien.

Ook de bruine kikker luidt de nieuwe lente in. In februari/maart trekt deze (koude!) kikker al naar zijn geboortepoel waar, na de paring, klonten kikkerdril worden afgezet. Dit in tegenstelling tot de groene kikker, die pas half mei voor zijn nageslacht zorgt. Het kikkerdril van de bruine kikker valt erg goed op, omdat het grote, drijvende klonten zijn, maar ook omdat er in deze tijd van het jaar nog maar weinig waterplanten zijn.

April en mei zijn schitterende maanden om volop van de natuur te genieten. De vogels zingen uit volle borst om hun territorium af te bakenen en de vrouwtjes te lokken. De meeste bloemen en planten staan in deze tijd in volle bloei en alle dieren zijn op hun paasbest. Mocht u een aardige of bijzondere waarneming doen, laat het ons dan gerust weten.

Pim van de Weerdt

Toponiemen

't Vroendel

Dal van de Heren of Dal van de Vrouwen?

Waar komt de naam "'t Vroendel" vandaan? Als we willen weten waar oude (en nieuwere) plaats- of streeknamen in en om Gronsveld vandaan komen, dan kunnen we het best beginnen met eens te kijken in de "Groeselder Diksjenèr". In dat boek, ook wel "De Groene Allesweter" genoemd, staat meer dan u misschien denkt. Er is bijvoorbeeld een aparte afdeling, achter in het boek, waarin Gronsveldse toponiemen (= plaatsnamen) zijn opgenomen, op een kaart zijn aangegeven en, voor zover bekend, worden verklaard of toegelicht.

Op pagina 599 van de "Diksjenèr" kunnen we bij "'t Vroendel" onder meer lezen: "Vrone = domein, goed, toebehorend aan de landheer. Fron = toebehorend aan de landheer. De perceelsnamen met "vroen" betekenen dus: land toebehorend aan de heer. Ze betekenen ook: percelen waarop herendiensten rusten".

Tot zover de "Groene Allesweter".

Deze uitleg van "Vroen = Vroon of Vrone" kunnen we ook vinden in het standaardwerk over de herkomst van woorden (= etymologie): J. de Vries. Nederlands etymologisch woordenboek. De naam Vroendel betekent dus ook volgens De Vries: dal toebehorend aan de landheer. Dezelfde uitleg geldt ook voor plaatsnamen als Vroenhof (Eijsden) en Vroenhoven (België).

In Grueloes 10(1990)4 heeft u kunnen lezen over de reconstructie van de Wijngaardshof. Daarbij werd uitgegaan van een afschrift van een akte uit 1363, waarin het eerste perceel van de Wijngaardshof gelegen was "int' Vrouwendaal". Dat "Vrouwendaal" bleek het tegenwoordige "Vroendel" te zijn.

Hoewel we in een Latijnse akte, ook uit 1363, die dezelfde transactie beschrijft, gewoon "Vroenendael" vinden (wat volgens de "Diksjenèr" en J. de Vries normaal zou zijn), is "Vrouwendael" toch geen verschrijving. Want ook in een afschrift van een akte van 1444, waarin het landgoed van Hendrick van Heer verpacht wordt met diverse percelen in het tegenwoordige "Vroendel", vinden we maar liefst zes maal "Vrouendael", naast twee maal "Vronendael" en eenmaal "Bronendael".

Het verschil tussen de "b" en de "v" is in het handschrift niet altijd even duidelijk; het verschil tussen de "u" en de "n" wordt in het handschrift echter aangegeven door een komma op de "u" als we niet met de "n" te maken hebben. Dus zes maal een komma op de "u" en twee maal niet. Het is niet eens gewaagd te veronderstellen dat in die twee gevallen die komma gewoon vergeten is.

*Vrouwendaal
frees Galus*

Het woord "vrouwendael" in het (vermoedelijk 17e-eeuwse) afschrift van de akte uit 1363. De "u" met streepje en de "w" zijn duidelijk leesbaar.

Het huidige Vroendel heeft kennelijk "Vrouwendaal" geheten. En dat is heel opmerkelijk, want vrouwen zijn nu eenmaal geen heren, en daarmee is de uitleg van de "Diksjenèr", maar ook die van J. de Vries in zijn etymologisch woordenboek in ieder geval niet volledig, en wellicht in het geval van 't Vroendel in Gronsveld zelfs niet juist. 't Vroendel, in Gronsveld, is niet "dal van de heren", maar "dal van de vrouwen"!

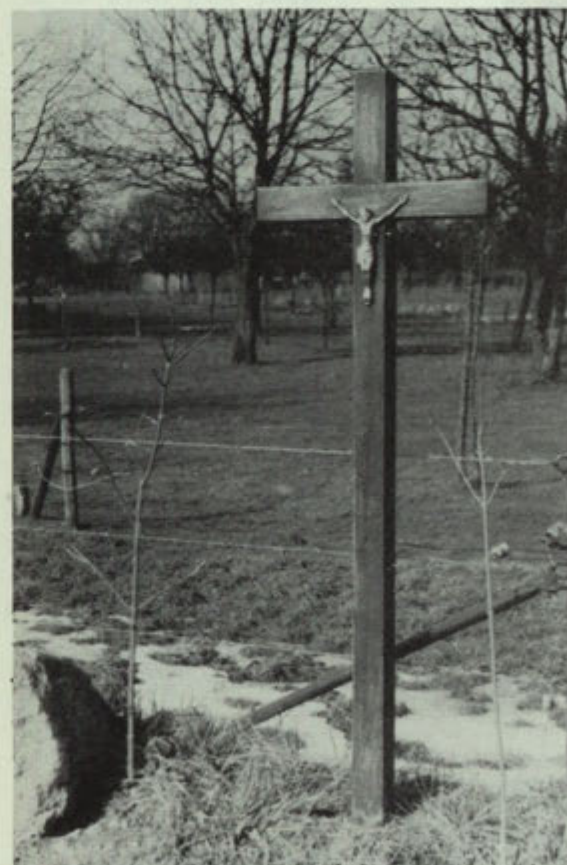
Wie die "vrouwen" dan wel geweest kunnen zijn? U herinnert zich wellicht dat de meeste percelen van de Wijngaardshof in 't Vroendel lagen, en dat die percelen eigendom waren van het convent van Sinnich. Dat convent was een zustersklooster voor adellijke vrouwen. "Voilà, les femmes", zouden sommige Belgen zeggen.

Piet van Caldenborgh

Dorp milieu

Het kruis op de hoek van de Voerenweg en de Kloosterweg

De Voerenweg was voor onze voorouders een belangrijke verbinding tussen Voeren en Gronsveld. In de loop der jaren zijn langs deze weg heel wat wegkruisen geplaatst. Alleen op het stuk Voerenweg van Gronsveld en Rijckholt staan/hangen al vijf wegkruisen.

Een van deze wegkruisen staat even ten zuiden van het zustersklooster in Rijckholt, op een hoek van de Voerenweg en de Kloosterweg.

Het is een eenvoudig uitgevoerd bruin houten kruis, met een goudkleurig korpus. Dit kruis heeft een hoogte van 165 centimeter en een breedte van 51 centimeter.

Het houten kruis is in 1980 gemaakt door Corné Doumen. Leo Frambach heeft het hier geplaatst en onderhoudt het ook. Voorheen stond op deze plek een zwart smeedijzeren kruis, doch op een bepaalde dag ontdekten men dat het was verdwenen. Nasporingen hebben helaas niets opgeleverd. Op deze plek heeft van oudsher een wegkruis gestaan: op een kaart van 1842 staat hier al een wegkruis aangegeven. De plaats van het kruis is echter in de loop der jaren nogal eens veranderd. Zo heeft het vroeger een hele tijd aan de overkant van de weg (langs de Voerenweg) gestaan. Gezien de plaats van dit kruis zal het vermoedelijk als devotiekruis geplaatst zijn.

Er is mij verteld dat een aantal autochtone Rijckholtenaren zeer gehecht is aan dit kruis omdat het voor hen vanuit het verleden een aparte waarde heeft. Laten we er samen op toezien dat het ook voor de toekomst bewaard blijft.

Léon Olislagers

Rectificaties

■ Het haagbeukenkruis (Grueles 10 (1990) 3, p. 157) staat niet in de tuin van Willie en Maria van Baal, maar in die van Ludo en Lisette Roosen.

■ Pol Houben (Grueles 10 (1990) 4, p. 205) moet zijn Zjéf Houten.

Copyright Stichting Grueles.

Secretariaat: Rijksweg 92, 6247 AK Gronsveld. Tel. 04408-2880/1575.

Abonnementen-administratie: Rijksweg 86a. Tel. 04408-1662.

Abonnementsprijs f 19,50 per jaar. Losse nummers f 6,00.

Rabobank Gronsveld, rek. nr. 11 75 15 00 / Postgiro 25 35 375 t.n.v. Stichting Grueles.

